

Kicsi az intézet, de erős

Az NSZK-ban harminc-negyvenszeres

A Magyar Tudományos Akadémia minden évben külön díjjal részesíti azon kutatókat vagy kutatócsoportokat, akik egy-egy szakterületen a megelőző néhány esztendőben a legeredményesebbnek bizonyultak. Az idei akadémiai díjat — a kémiai tudományok területén — szegedi professzor, Bernáth Gábor kapta, aki éppen egy évtizede vezeti a Szent-György Albert Orvostudományi Egyetem Gyógyszerészi Vegytani Intézetét. (Ez alkalomból a múlt héten tudományos ülést tartottak az egyetemen, amelyről lapunkban is beszámoltunk.) Amikor a professzort arra kértem, hogy adjon interjút a Délmagyar-

országnak, javasolta, hogy közvetlen munkatársaival is beszélgessek el, hiszen ezt a díjat nemcsak a saját, hanem több ember sokéves munkája elismerésének tekinti. Utalt arra is, hogy ma már természettudományos kutatómunkát amúgy sem lehetséges egyedül végezni — ez alól talán a matematika képezhet kivételt. Így hát az alábbiak azon beszélgetések főbb megállapításait tartalmazzák, amelyet Bernáth Gábor egyetemi tanárral, Szabó János és Stájer Géza egyetemi docensekkel és Fülöp Ferenc egyetemi adjunktussal, a SZOTE Gyógyszerészi Vegytani Intézetnek oktatóival folytattam.

— Viszonylag kicsiny intézet az Önöké, s itt nem is elsősorban az alapterületre gondolok, hanem az oktatói-kutatói létszámról. Kérem, mutassák be röviden az intézetet!

B. G.: — Valóban nem mondható nagynak a Gyógyszerészi Vegytani Intézet, hiszen 12 oktató, s ugyanennyi technikus és laboráns dolgozik itt. A hagyományos oktatómunka mellett részt veszünk a külföldi hallgatók angol nyelvű képzésében, a kutatási profilunk pedig a heterociklusos vegyületek kémiaja. (A legtöbb gyógyszer is heterociklusos vegyület.) Posztgraduális képzéssel is foglalkozunk; intézetünk egyike azon, az MTA által kijelölt tudományos továbbképzési helyeknek, ahol — ösztöndíjként — kandidatúrát lehet szerezni. Magas a tudományos minősítéssel rendelkezők aránya, hiszen a főállású oktatók fele kandidátus, illetve a kémiai tudomány doktora. (Megjegyzendő, hogy az egész egyetemet tekintve a minősítettek aránya 24,06 százalék — S. I.) Az elmúlt másfél évben három munkatársam nyújtott be akadémiai „nagydoktori” értekezést; közülük Stájer Géza már megvédte azt, Szabó János és Fülöp Ferenc védésére pedig a közeljövőben kerül sor.

Sz. J.: — Az alap kutatás mellett potenciális gyógyszerek készítésével is foglalkozunk; természetes dolog, hogy ha egy újonnan előállított vegyületnek kedvező a farmakológiai hatása, akkor azt érdemes alaposan megvizsgálni e szempontból is.

— A tudományos közlemények, minősítések számából is kiderül, hogy az elmúlt egy évtized az intézet életében nagyívű fejlődést hozott. Miben látják ennek okát, hiszen ez a tíz esztendő — országos méretekben — egyúttal a felsőoktatás és a tudományos kutatás, különösen az alap kutatás „leépülésének” egyik szomorú korszaka is? Annál inkább izgalmas a kérdés, mivel a kémiai kísérletek a legköltségesebbek közé tartoznak.

S. G.: — Bernáth professzor tíz éve egy igen korszerű, új kutatási témát hozott magával, s az intézet munkatársainak nagy része erre „állt rá”. Olyan kapcsolt, gyűrűs molekulák szintézisét, reakcióit, térszerkezetét és gyógyszerként való alkalmazásuk lehetőségeit vizsgáljuk, amelyek oxigén-, nitrogén- vagy kénatomot tartalmaznak.

Sz. J.: — A korszerű kutatási téma mellett Bernáth professzornak az is érdeme, hogy itthon és külföldön egyaránt olyan kapcsolatokat épített ki, amelyek nagyban segítik munkánkat. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy jól menedzselte az intézetet. Amíg korábban ritkaságnak számított egy-egy külföldi kongresszusra eljutni, addig az utóbbi években rendszeressé vált a részvételünk. Márpedig ez a nemzetközi tudományos élet élvonalával való lépéstartás szempontjából elengedhetetlen.

B. G.: — A minisztérium által az egyetem számára juttatott egy hallgatóra eső pénzösszeg nominálértékben is folyamatosan csökken. Nemrégiben Csákány Béla, a JATE rektora azt nyilatkozta, hogy a nyugatnémet egyetemeken a JATE-hoz képest harminc-negyvenszeres az egy hallgatóra jutó központi támogatás. Ehhez annyit tennék hozzá, hogy az orvosegyetemek vonatkozásában sem kedvezőbb ez az arány, mint a JATE-n... A kutatási támogatás és a műszerezettség tekintetében is hasonló lemaradást észlelünk,

s nagyon rossz a könyvtári ellátottság. Ez utóbbira egyetlen példa: a „Tetrahedron”, amely a szerves és bioorganikus kémia vezető nemzetközi folyóirata, s amelyben rendszeresen publikálunk (ez évben a kiadó többek közt az általunk írott egyik dolgozattal reklámozta e folyóiratot), olyan drága — legalábbis a mi lehetőségeinkhez képest —, hogy nem tudjuk előfizetni. Az évi ötezer nyugatnémet márka előfizetési díjú folyóiratot a közeljövőben lemondani kényszerül a JATE is, így ezután Szegeden nem férhetünk hozzá.

F. F.: — Helyzetünk siralmas volt azzal is bizonyíthatjuk, hogy összehasonlítást teszünk például Turkuban dolgozó finn kollégáinkkal. Ha az irodalomban megjelenik egy új, eddig még nem használt vegyszer, az ottani egyetemen egy héten belül elérhető, az ott dolgozó vegyészek használhatják. Magyarországra ugyanez a vegyszer — ha sikerül rá valutát biztosítani — körülbelül egy év múltán érkezik, amikor a vele történő kutatások már jórészt aktualitásukat veszítik.

B. G.: — Szóltam már a központi támogatás elégtelenségéről, amely gyakorlatilag az egyetemi oktatás folytonosságát sem biztosítja. Sajnos, a tudományos kutatásainkat más forrásokból kell finanszírozni. Hazai viszonylatban jelentős támogatásban részesülünk különböző OTKA és MTA-pályázatokból, s igen jó kapcsolatot építettünk ki a magyar gyógyszergyárakkal, amelyekkel szerződéses munkakapcsolatban állunk.

— A hazai vegyipar — és benne a gyógyszeripar — sem éppen a fellendülés szakaszában van manapság. Miért éri meg a gyógyszergyáraknak az, hogy különböző megbízások munkát egyetemi intézeteknek adjanak ki, holott nekik is van tudományos kutatói kapacitásuk?

B. G.: — Tudni kell, hogy egyes egyetemi intézetek bizonyos vegyületcsaládok szintézisében és vizsgálatában olyan tapasztalatokkal rendelkeznek, amelyekkel a gyógyszergyárak nem. Természetes, hogy az ezzel kapcsolatos speciális munkát itt végeztetik. Az is igaz, hogy az ó anyagi lehetőségeik is beszűkülőfélben vannak, tehát számolnunk kell az ilyen jellegű kapcsolataink gyengülésével is. Ugyanakkor tarthatatlannak minősíthetjük azt az állapotot, mely szerint ahhoz, hogy egy esetleges akadémiai minősítéssel rendelkező kutatónk viszonylag normális anyagi helyzetbe kerüljön — családjával együtt —, az szükséges, hogy alapvető oktatási és kutatási feladatai mellett részt vállaljon mind az angol nyelvű oktatásból, mind a különböző ipari jellegű tevékenységekből.

F. F.: — Emellett még különböző tudományos minősítő és más szakmai bizottságokban tevékenykedünk, amelyek természetesen Budapesthez kötnék bennünket. A vidékiségnak tehát mindenképpen érezzük a hátrányait; egyáltalán nem kellemes dolog különböző okokból hetente a fővárosba utazni.

S. G.: — Megemlíteném, hogy az intézet oktatói létszámához viszonyítva igen jelentős a leterheltség, már ami az előadások és a gyakorlatok tartását illeti. Csak úgy tudunk eleget tenni e feladatunknak, hogy az oktatómunkába szükségképpen az aspiránsokat is bevonjuk, akiknek egyébként ez nem volna kötelességük — lévén ösztöndíjas tudó-

mányos kutatók —, ám nagy kedvvel, felelősen látják el az ilyen jellegű megbízataikat.

— Ha már az oktatásról tartunk, mindenképpen tisztázandónak érzem a megfelelő utánpótlás létének vagy nemlétének kérdését. Sikerül-e megtartaniuk legtehetségesebb tanítványaikat?

F. F.: — Sajnos, nagyon nehéz megtartani az igazán tehetséges fiatalokat.

Sz. J.: — Érdekes dolog — ám bizonyos szempontból érthető —, hogy az egyetemi hallgatók előnyben részesítik a műszeres kísérleteket, ami a szó szoros értelmében „tisztta”, ráadásul nem jár olyan fizikai fáradtsággal, mint a laboratóriumi preparatív munka.

S. G.: — Általában kevesen választják a laboratóriumi munkát, ám ennek ellenére a SZOTE hallgatói közül a nálunk dolgozók a tudományos diákköri konferencián rendszerint jól szerepelnek.

B. G.: — Nem vonzó dolog manapság „benn maradni az egyetemen”, olyan intézetben, ahol szerényen dotált oktató- és elméleti kutatómunka folyik, s ahol — mondjuk ki: nincs paraszolvencia. Kisebbségi településeken lakással és nagyobb társadalmi megbecsüléssel várják a frissen végzett gyógyszerészeket; ezzel a „kínálattal” nem tudunk versenyezni.

S. G.: — Csak alátámasztani tudom a fentieket: ezeken az anomáliákon nem szabad elcsodálkoznunk, ha a jelenlegi gyakorlat szerint egy gyógyszerértárban dolgozó gyógyszerész fizetése néhány évvel a diploma kézhezvétele után annyi, mint egy egyetemi adjunktusé, sőt docensé. (És persze: egyik sem túl magas...)

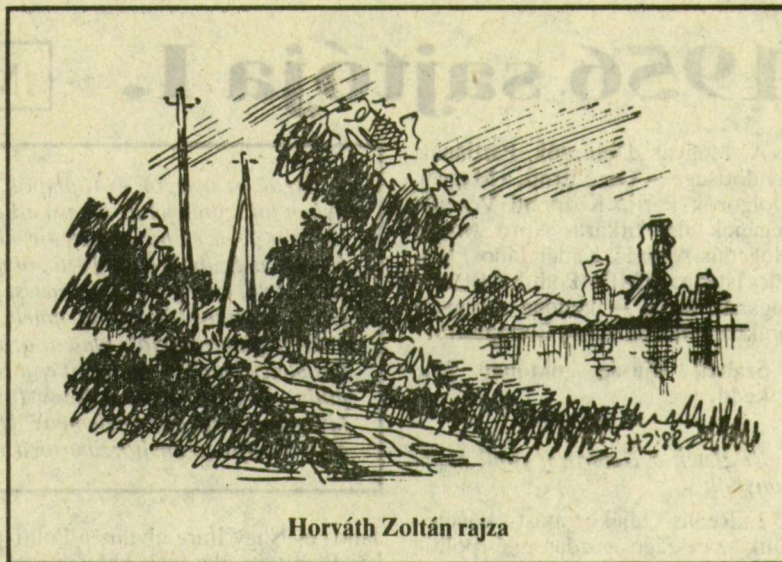
— Nagyon sok egyetemi tanszék létezik, ahol annak vezetője kandidátus; azaz az első akadémiai tudományos fokozat birtokosa. Más tanszéken (intézetekben) a vezető ennél magasabb minősítéssel, azaz „tudomány doktora” fokozattal rendelkezik. A nagyobb (népesebb) intézetekben elvéve még a társprofesszor is „nagydoktor”. Olyan esetben azonban elegendő nem találkozni, hogy egy tízenként oktatót „számláló” intézetben a professzor mellett még másik három „nagydoktor” legyen — ez pontosan egyharmados arány —, márpedig itt hamarosan ez fog előállni. Mi történik utána?

S. G.: — Ha arra céloz, hogy szétrobban-e a mostani, nagyon jól együttműködő munkacsoport, akkor azt mondom: ameddig a körülmények lehetővé teszik — tehát a jelenlegi feltételek nem rosszabbodnak —, együtt maradunk.

Sz. J.: — Bizonyos életkor után — s én ezen már túlléptem — az ember már nem változtat munkahelyet. Jómagam 63 éves vagyok, s a kutatómunka mellett továbbra is elsőrendű feladatommak érzem, hogy az évtizedek alatt felgyűlt tapasztalataimat a fiatal nemzedéknek átadjam.

F. F.: — Ennél a kérdésnél fontosabb dolgok is léteznek. Számunkra a legesodálatosabb érzés az, ha felfedezünk egy új vegyületet, amely nem úgy viselkedik, mint azt előzetesen elvártuk „tőle”. Munkánkat ez, s nem az esetleges eredményekkel járó erkölcsi-anyagi — ám mindenképpen szerénynek mondható — megbecsülés motiválja.

SANDI ISTVÁN

Horváth Zoltán rajza

Apapa regénye

VÉSZITS ANDREA KÖNYVE

Különös könyv: több mint felét maga Móra Ferenc, az apapa írta. A nagyapa torzult így el az unokák száján; regényes életrajzában írója pedig az unokának, a Vadembernek, Vészits Ferencnek a lánya, az 1956-ban született dédunoka. Könyvének szürrealista alaphelyzete: a haldokló Móra Ferenc földézi életét a hol Faun, hol az Aranykoporsó-ból vett Fausta néven szereplő, hol királylányként, megszólításban pedig édeskedvesként emlegetett dédunokának, aki vér a vérből. „Szeretném elmesélni neked az életem, hogy tökéletesen magadba szívjad, mint a szivacs, s egy csepp se maradjon belőlem veszendőbe. Te legyél az, aki háborítatlanul birtokolja az emlékeimet...” Az életregény írója így nyugtázza hőseinek közreműködését könyvének létrejöttében: „Én vagyok a világtörténelem legtekönyebb dédunokája. Ebben a regénynek csúfolt irkában, amibe a girbe-gurba mondataimat firkálom, a tényilegesen soraid a számárvezetők.” Am a szerző föltétlen érdeme, hogy Móra szövege és az övé úgy simul össze, hogy sehol nem vesszük észre a forrasztás hegeit. Itt-ott Babits, Móricz, József Attila jellegzetes kifejezései is észrevétlenül szövednek beléjük.

Vészits Andrea Móra írásainak, a róla szóló szakirodalomnak, nem utolsósorban a dédapa kiadatlan leveleinek és a családi szájhagyományok alapos ismeretében, nagy lélektani tudással és beleérző képességgel alkotta meg sajátos szerkesztett életregényét. A Móra Ferencnek és az utolsó éveit valami laikus órangyalként kísérő képlettelbeli beszélgetőtársnak dialógusai közé egy-egy elbeszélő, leíró fejezetet iktat. Ezekben Móra életrajzában egy-egy mozzanatot vagy környezetének jelentős alakjait idézi föl, többnyire harmadik személyű előadásmódban, olykor azonban az ábrázolt helyzetbe képzelve magát, első személyben. Az idősíkok és a mondatok alanyának ez a gyakran váratlan váltakozása nem könnyíti meg az olvasó dolgát. Olykor a szerző mintha a modernség szándékával, tudatosan tett volna írásába némi homályt. Az is korlátozza az olvasó örömét, hogy a szereplők többsége álnevet visel, így igen jártasnak kell lenni Móra életrajzában annak, aki meg tudja fejteni a „kulcsot”, és azonosítani tudja őket. Az megint az olvasmányosság ellen hat, hogy kevés a könyvben a hasidek, a gondolatjel, a párbeszéd jele és a rövid sor, amely szellőssé tenné a szövegképet, a szemnek vonzóbbá a betűt. Van fejezet, amelyben egyetlen mondat hét nyomtatott lapot tesz ki... Egy másik fejezetben pedig a szerző érdekes stílusfogásként a haldokló írónak bakugrásos gondolatátsírait (afféle „szabad ötletek jegyzékét”) adja szintén Móra írásából kiszakított félmondatokkal. Ezeket is csak az életmű alapos ismerője érti, értékeli.

Pedig Vészits Andrea érdekes és kegyetlenül igaz képet rajzol dédapjáról, családjáról, szerelmeiről, barátairól. Ha nem ő írná, a család be is porlölhetne. Hiszen kíméletlen portrékat fest Móránéről, az Sz. Szigethy Vilmos (Bob) szellemesen gúnyos díszítő jelzői szerint a „hétfa-

zekú sárkányról”, „a főzőkanálón lovagló boszorkányról”, aki elszúrta, elpazarolta a hajszás életű író, szerkesztő, könyvtár- és múzeumigazgató minden pénzét, s akit mellett Mórának „ötfogasos pokol” volt az élete. Móránét, „nagyikát” a dédunoka nem ismerhette. De nincs sokkal jobb véleménye 1973-ban elhunyt nagyanyjáról, Vészits Endrénél sem, aki Móra verseiből, meséiből „az aranyhajú Pankának” ismernek gyermekolvasó nemzedékek. Még kiábrándítóbb Vészits nagyapjának rajza: „a mérnök úr” száz kilója, szemihez nem értése, Mórával való kölcsönös gyűlölete végigvonul a könyvön. A szerző nemegyszer be is vallja: szókimondása és túlzása a családban jól ismert tulajdonsága. „Eszem ágában sincs tagadni az elfogultságomat, s hiába is tenném, mert minden soromból kiütközik.”

Fölvonulnak regényében az aszszonyok, akiknek szerelmében megromlott házasságából Móra menedéket keresett: Domokos Lászlóné, Pálfyné Gulácsy Irén, Diósszilági Sámuelné, Kalmár Ilona. A levelek csak alapok, amelyekről a szerző fantáziája elrugaszódik. Képzeltének néhol az életrajzi tények el-lene mondanak. Pl. Kalmár Ilona nem 25, hanem 30 éves volt 1932-ben, amikor Mórával megismerkedett, így Panka nem öt évvel idősebb, hanem egy évvel fiatalabb volt nála. Hasonló időrendi zavart okoz, hogy Móra útimarsallja, Balla Jenő 1935-ben meghalt, így nem vehetett részt a literátus rendőr főkapitányának, Szalay Józsefnek temetésén 1937-ben. De végül is nem irodalomtörténeti monográfiát, hanem regényt olvasunk, s ennek érdeme, hogy a képzelt események, lélekrajzok bizonyíték nélkül is hiteleseknek hatnak.

Az utolsó fejezet valamiféle összefoglalás. Egy-egy egysége úgy kezdődik: „Volt egyszer...” Ebben Vészits Andrea mintha visszaszárvna valamit korábbi ábrázolásának keménységéből. Itt Domokos László is, Diósszilági Sámuel is rokon-szenvesebb, mint korábban. S Móra szájába most azt adja a dédunoka; nem igaz, hogy gyötrelmesen rossz házasságban élt. Pedig amit addig olvastunk, aligha győz meg emez utólagos helyesbítés hiteléről: „Ki lehetett bírni, és szépek is voltak benne... én nem tartom gyötrelmesebbnek a mi házasságunkat a másokénál...” Mégsem lehet általános, amit egy lappal előbb szintén Móra így jellemezett: „a félegyházi öregtemplomban két ismeretlen esküdött egymásnak örök hűséget, s kifejezetten arra esküdtek, hogy egymásnak mindig is ismeretlenek maradnak.”

Az összefoglalás természetéből fakad, hogy ebben az utolsó fejezetben sok az ismétlés; így számos Móra-szóval, -kifejezéssel, -hasonlattal, -idézzel újra találkozunk. Ezeket vagy itt, vagy az első előforduláskor érdemes lett volna kigyomlálni.

Móra életművének értelmezéséhez immár nélkülözhetetlen Vészits Andreának lélektani hitelességű életrajzi regénye.

PÉTER LÁSZLÓ